

Sławomir Pytel

Migracje emerytów w Polsce

- ◆ czynniki
- ◆ kierunki
- ◆ konsekwencje

WYDAWNICTWO
UNIwersytetu ŚLĄSKIEGO
KATOWICE 2017

MIGRACJE EMERYTÓW W POLSCE
- czynniki, kierunki, konsekwencje

Prace Naukowe

Uniwersytetu Śląskiego
w Katowicach
nr 3633

50

lat
**Uniwersytetu
Śląskiego**
w Katowicach

Sławomir Pytel

**MIGRACJE EMERYTÓW
W POLSCE
– czynniki, kierunki,
konsekwencje**

**Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego
Katowice 2017**

Redaktor serii: Nauki o Ziemi:
Mariusz Rzętała

Recenzja:
Sławomir Kurek, Maria Soja

Spis treści

Wstęp	7
1. Podstawy metodyczne	9
1.1. Cele i hipotezy badawcze	9
1.2. Zakres opracowania, metody badawcze, materiał źródłowy	10
2. Podstawy teoretyczno-metodologiczne badań migracji	15
2.1. Badania migracji w literaturze tematycznej	15
2.2. Zakres terminologiczny	21
2.3. Wybrane koncepcje migracyjne	25
2.3.1. Kryterium przestrzenne	28
2.3.2. Kryterium motywacji	29
2.3.3. Kryterium kosztów i korzyści	31
3. Migracje emerytów – próba konstrukcji modelu	33
4. Wybrane migracje wewnętrzne i zewnętrzne emerytów na świecie	43
4.1. Wpływ turystyki na migracje emerytów	44
4.2. Trudności badań porównawczych w różnych krajach	46
4.3. Migracje wewnątrz krajowe	51
4.4. Przykłady migracji emerytów na świecie	52
4.4.1. Basen Morza Śródziemnego	52
4.4.2. Ameryka Północna	59
4.4.3. Azja	64

5. Czynniki wpływające na migrację emerytów	67
5.1. Charakterystyka badanych migrantów	68
5.1.1. Sytuacja ekonomiczna migrantów	72
5.1.2. Sytuacja mieszkaniowa migrantów	74
5.1.3. Sytuacja rodzinna migrantów	77
5.2. Przyczyny migracji seniorów	78
5.2.1. Zróżnicowanie przyczyn wg płci	80
5.2.2. Zróżnicowanie przyczyn wg wykształcenia	81
5.2.3. Zróżnicowanie przyczyn wg wieku	83
5.2.4. Zróżnicowanie przyczyn wg miejsca zamieszkania przed mi- gracją	86
5.2.5. Zróżnicowanie przyczyn wg sytuacji rodzinnej	87
5.3. Refleksje pomigracyjne	89
6. Wielkość i kierunki migracji polskich emerytów	93
6.1. Skala zjawiska migracji emerytów	93
6.2. Migracje zagraniczne emerytów	96
6.3. Kierunki migracji emerytów w Polsce	100
6.4. Napływ emerytów w poszczególnych przedziałach wieku do gmin w Polsce	120
6.5. Kierunki napływu emerytów do gmin w otoczeniu największych miast	130
7. Typologia migracji emerytów	139
7.1. Klasyfikacja przestrzenna wg wieku migrantów (metodą <i>k</i> -śred- nich)	142
7.2. Typologia przyczyn migracji (metodą analizy skupień)	151
7.3. Typologia kierunków migracji (metodą tabeli znaków)	154
8. Wskazania dla polityki lokalnej i regionalnej	159
8.1. Polityka senioralna gmin	160
8.2. Przykłady „dobrych praktyk”	164
8.3. Rekomendacje	167
Zakończenie	171
Literatura	179
Summary	197
Spis tabel	201
Spis rycin	203

Wstęp

Przemieszczenia ludności towarzyszą nam od początków istnienia człowieka. Już wczesne formy hominidów prowadziły prehistoryczne wędrówki. Migracje mają różne przyczyny i kierunki, często odsłaniają sytuację społeczno-ekonomiczną na danym obszarze. A. Szajnowska-Wysocka (1999) pisze, że są jak papiererek lakmusowy sytuacji społeczno-kulturowej. Wielu badaczy próbuje się zmierzyć z wieloaspektowością zjawiska migracji; szczególnie trudne do zbadania są różnorodne formy ruchów wędrówkowych oraz ich zmienność w czasie i przestrzeni.

Kolejnym problemem często pojawiającym się w badaniach jest starość – proces naturalny i nieunikniony. Wiele krajów europejskich, w tym również Polska, posiada znaczący przyrost osób w wieku senioralnym. Prognozy demograficzne wskazują, że w roku 2030 prawie 25% ludności Europy będzie miało ponad 65 lat. Konsekwencje tego zjawiska – zarówno dla gospodarki, jak i służby zdrowia – mogą być tragiczne, gdyż jak twierdzi E. Rosset (1967), w starzejącym się społeczeństwie zmienia się wszystko, tak stosunki ekonomiczne, jak i relacje społeczne oraz polityczne.

Integracja tych dwóch zjawisk, a mianowicie migracji i starzenia się społeczeństwa, rodzi nowe pole badawcze, które w literaturze zachodniej zostało już opisane, jednak w literaturze polskiej dopiero się pojawia i wymaga stosowania nowych metod badawczych oraz łączenia metod ilościowych z jakościowymi.

Zjawisko migracji seniorów jest dość skomplikowane, ze względu na fakt, iż na decyzję o przeprowadzce ma wpływ wiele czynników społecznych, psychologicznych i ekonomicznych, które działają z różnym natężeniem i zależą od wieku, stanu zdrowia, możliwości finansowych ludzi w podeszłym wieku. Emeryci niechętnie migrują, bo zmiana miejsca zamieszkania wymaga dużego wysiłku. Zwłaszcza migracja wymuszona, która wiąże się z koniecznością zapewnienia opieki seniorowi o pogarszającym się stanie zdrowia. Jednak mimo wszystko, nie ma regionu na świecie, z którego nie emigrowaliby i do którego nie imigrowaliby emeryci.

W krajach Europy Zachodniej i USA, migracje seniorów uznane zostały za istotny czynnik rozwoju lokalnego i regionalnego. Badania tam prowadzone wskazują, że emeryci, którzy napłynęli do danych miejsc, generują powstawanie nowych miejsc pracy w lokalnej gospodarce, głównie w usługach świadczonych dla emerytów i związanych z opieką zdrowotną, finansami, rozrywką. Wiele rządów rozpoznało już korzyści

8 Wstęp

wynikające z napływu seniorów i tworzy ułatwienia w ich przyjmowaniu, szczególnie, iż obecnie mamy do czynienia z masowym przechodzeniem na emeryturę generacji „wyżu demograficznego”, urodzonego po wojnie, który stanowi dwie trzecie światowej populacji.

Zasadną wydaje się zatem próba podjęcia badań dotyczących migracji emerytów jako dopełnienia badań nad zachowaniami przestrzennymi ludności. Przedmiotem pracy są polscy emeryci i ich zachowania migracyjne. Rozważany problem badawczy dotyczy współczesnych przyczyn, wielkości, kierunków i konsekwencji migracji polskich emerytów.

Praca składa się z ośmiu rozdziałów. Rozdział pierwszy, w którym omówiony został zakres czasowy i przestrzenny opracowania oraz metody i techniki badawcze, prezentuje cel główny oraz trzy cele szczegółowe, a także hipotezy badawcze.

W rozdziale drugim zaprezentowano kształtowanie się badań nad zjawiskiem migracji od czasu przedwojennego do współczesności z podziałem na okresy, a w każdym okresie wyróżniono wiodące nurty badawcze. Dokonano także usystematyzowania zakresu terminologicznego i zaprezentowano wybrane koncepcje migracyjne w podziale na kryteria przestrzenne, motywacji oraz kosztów i korzyści.

W związku z przyjętym w pracy dedukcyjnym schematem postępowania badawczego wg D. Harveya (1969), po zaprezentowaniu hipotez należy przedstawić model zjawiska, a w dalszej kolejności zgromadzić dane potwierdzające model. Dlatego w rozdziale trzecim zaproponowano próbę konstrukcji modelu migracji emerytów w trzech przekrojach czasowych: industrialnym, postindustrialnym i informacyjnym.

Agregację danych rozpoczęto w rozdziale czwartym, gdzie – w celu rozpoznania problemu – zaprezentowano wybrane migracje wewnętrzne i zewnętrzne emerytów w różnych krajach na świecie. Głównym tłem regionalnym były kraje z basenu Morza Śródziemnego, z Ameryki Północnej i Azji Wschodniej.

Rozdział piąty prezentuje autorskie badania ankietowe emerytów. Została tam przedstawiona ich sytuacja ekonomiczna, mieszkaniowa, rodzinna oraz przyczyny migracji (w uzależnieniu od płci, wykształcenia, wieku, miejsca zamieszkania i sytuacji rodzinnej).

W rozdziale szóstym zostały przeanalizowane wielkości i kierunki przemieszczeń emerytów w Polsce. Omówiono w nim skalę zjawiska, wskazując, iż każdego roku mamy do czynienia z migracją około 30 tys. emerytów. Zaprezentowano kierunki migracji wewnętrznych i zewnętrznych, ze szczególnym uwzględnieniem stref podmiejskich dużych miast. Prześledzono napływ emerytów w podziale na wiek.

Na podstawie zebranego materiału w rozdziale siódmym dokonano klasyfikacji przestrzennej wg wieku migrantów (metodą *k*-średnich), zaproponowano typologię przyczyn migracji (metodą analizy skupień) oraz typologię kierunków migracji (metodą tabeli znaków).

Rozdział ósmy ma duże znacznie praktyczne, gdyż to w nim omówiono, jak kształtuje się polityka senioralna w wybranych gminach w Polsce, a także sformułowano rekomendacje dla gmin, które narażone są na proces starzenia ich populacji.

Redaktor
Michał Noszczyk

Projekt okładki
Aleksandra Gaździcka

Korektor
Ksymena Szymczuk-Zawada

Łamanie
Hanna Olsza

Copyright © 2017 by
Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego
Wszelkie prawa zastrzeżone

ISSN 0208-6336
ISBN 978-83-226-3257-4
(wersja drukowana)
ISBN 978-83-226-3258-1
(wersja elektroniczna)

Wydawca
Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego
ul. Bankowa 12B, 40-007 Katowice
www.wydawnictwo.us.edu.pl
e-mail: wydawus@us.edu.pl

Wydanie I. Ark. druk. 13,0. Ark. wyd. 16,5.
Papier offset. III kl., 90 g
Cena 26 zł (+ VAT)

Druk i oprawa:
„TOTEM.COM.PL. Sp. z o.o.” Sp. K.
ul. Jacewska 89, 88-100 Inowrocław

Problematyką starzenia się ludności i populacją seniorów zajmuje się wiele dziedzin naukowych, w tym również geografia. Starzenie się populacji to proces polegający na zmianach w strukturze wieku ludności, a jego konsekwencje wywołują różnorodne potrzeby i zagrożenia natury medycznej, społecznej i gospodarczej. Stąd badanie tego procesu ma duże znaczenie teoretyczne i praktyczne. Rolą geografii, zwłaszcza geografii ludności, jest wykrywanie prawidłowości przestrzennych procesu starzenia oraz opis rozmieszczenia, struktur i aktywności społecznej osób starszych, zarówno w ujęciu statycznym, jak i dynamicznym. Podjęcie zagadnienia migracji seniorów w Polsce przez Autora wydaje się bardzo trafne i uzasadnione, gdyż mobilność tej grupy społecznej wzrasta, wpływając na rozwój lokalny i regionalny.

Z recenzji dr. hab. prof. UP Sławomira Kurka

Recenzowana praca stanowi bardzo dobre, a przy tym pionierskie studium wyjątkowo złożonej problematyki badawczej. Wielowymiarowość badań, jak i różnorodność tematyczna i wielowątkowość sprawiają, że obok walorów naukowych, poznawczych i metodycznych dużego znaczenia nabiera aplikacyjność badań. Tym bardziej, że dostarczają one informacji o niezidentyfikowanych dotąd zjawiskach i procesach, towarzyszących migracjom seniorów. Nabierają one też wyjątkowego znaczenia z uwagi na przestrzenny aspekt badań, który wzbogaca obecny stan wiedzy i może być wykorzystany przy formułowaniu celów polityki lokalnej, regionalnej, czy nawet krajowej.

Z recenzji dr. hab. Marii Soji

Więcej o książce

